

AIXECANT MURS

Polítiques de la por i securitització
a la Unió Europea

Autoria: Ainhoa Ruiz Benedicto · Pere Brunet

RESUM EXECUTIU

El Mur de Berlín va caure el 9 de Novembre de 1989, i va marcar així l'inici d'una nova era que moltes persones s'imaginaren de cooperació i obertura entre fronteres. El president alemany, Horst Koehler, celebrant la caiguda, va parlar anys després del reemplaçament d'un 'edifici de la por' per un 'espai d'alegria', obrint la possibilitat d'una 'governança global cooperativa capaç de beneficiar a tothom'. 30 anys més tard, el contrari sembla haver succeït. Edificis de la por, tan reals com imaginaris, s'estan construint arreu, i han provocat d'aquesta manera un augment de la xenofòbia i creant un món emmurallat molt més perillós per a totes aquelles persones que fugen buscant refugi i seguretat.

Aquest informe revela que estats membres de la Unió Europea i de l'Espai Schengen han aixecat gairebé 1.000 km de mur, l'equivalent a més de sis Murs de Berlín¹ des dels anys 90, per tal de frenar la migració de persones desplaçades cap a Europa. Aquests murs físics van acompanyats dels encara més llargs 'murs marítims'; operacions navals patrullant el mar Mediterrani, així com dels 'murs virtuals', sistemes de control fronterer que busquen aturar les persones que intenten entrar a Europa o fins i tot aquelles que es troben viatjant ja dins del continent, amb l'objectiu de controlar el moviment general de la població. Europa s'està convertint doncs en una fortalesa que exclou aquelles persones que hi són fora –i en aquest procés s'ha incrementat també l'ús de vigilància i tecnologies militaritzades, fet que té importants implicacions per a la ciutadania dins la fortalesa.

Aquest informe busca estudiar i analitzar l'abast de la fortificació d'Europa, així com les idees i narratives en què aquest es construeix. L'informe examina els murs de la por alimentats pels partits xenòfobs que creixen en popularitat i són capaços d'exercir una influència indèguda en les polítiques europees. També s'examina com la resposta europea s'ha configurat en l'era post 11S per una ampliació del paradigma de seguretat, basat en la securització dels afers socials. Tot això ha transformat les polítiques europees, convertint una agenda social en una altra focalitzada en la seguretat, en les quals les migracions i la lliure circulació de persones han passat a ser considerades amenaces a la seguretat de l'Estat. Com a conseqüència, aquest fenomen s'ha tractat amb les eines tradicionals de seguretat: militarisme, control i vigilància.

Malauradament, la resposta europea no és un cas aïllat. Múltiples estats arreu del món estan responent als grans problemes de seguretat global a través de la construcció de murs, la militarització i l'aïllament envers altres estats i la resta del món; fet que està creant un món cada vegada més hostil per a aquelles persones escapant de la guerra i la persecució política.

Les bases de l'anomenada "Europa Fortalesa" es remunten als Acords Schengen de 1985, que mentre establien la lliure circulació dins les fronteres de la UE, re-

1. Els Murs de Berlín estaven conformats per un mur a l'Est de Berlín de 45km i un altre mur de 115km a l'Oest de Berlín

querien més control de les fronteres exteriors. Amb aquest model s'assentava la idea d'un interior segur i d'un exterior insegur.

Successives estratègies de seguretat europea a partir de l'any 2003, arrelades en el model americà de "*Homeland Security*", convertien les fronteres en un element de connexió entre la seguretat local i global. Com a resultat, la Política de Seguretat i Defensa Comú de la Unió Europea va militaritzar-se cada cop més i la immigració es va percebre com a amenaça creixent.

L'Europa Fortalesa va ser encara més ampliada mitjançant la política d'externalització de control i gestió de fronteres a tercers països. Aquesta política ha comportat la signatura d'acords amb països veïns per tal de reforçar el control fronterer i acceptar les persones deportades. Així doncs, les fronteres s'han convertit en un concepte geogràfic molt més gran i ampli.

ELS MURS I BARRERES A LA CIRCULACIÓ DE PERSONES

- La investigació calcula que els estats membres de la Unió Europea i de l'Espai Schengen han aixecat almenys 1.000 km de mur a les seves fronteres des dels anys 90 per tal de prevenir l'entrada de les persones desplaçades per la força i migrades al seu territori.
- La construcció de murs ha crescut immensament; de 2 murs a la dècada dels 1990s a 15 l'any 2017. Durant l'any 2015 es va presenciar la crescuda més gran; el nombre de murs construïts va augmentar de 5 a 12.
- 10 dels 28 estats membres (Espanya, Grècia, Hongria, Bulgària, Àustria, Eslovènia, el Regne Unit, Letònia, Estònia i Lituània) han erigit murs a les seves fronteres per tal de prevenir la immigració, pertanyent tots ells a l'Espai Schengen exceptuant Bulgària i el Regne Unit.
- Un país que no és membre de la Unió Europea però que pertany a l'Espai Schengen ha construït un mur per prevenir la immigració (Noruega). Així mateix, un altre (Eslovàquia) ha alçat murs interns per segregar racialment. Un total de 13 murs han estat aixecats a les fronteres de la UE o dins de l'Espai Schengen.²
- Dos països, membres de la Unió Europea i l'Espai Schengen (Espanya i Hongria) han aixecat dos murs a les seves fronteres per tal de controlar les migracions. Dos països més (Àustria i el Regne Unit) han aixecat murs a les seves fronteres compartides amb països de l'Espai Schengen (Eslovènia i França respectivament). Un país que no forma part de la Unió Europea però que pertany a l'anomenada ruta dels Balcans (Macedònia) ha construït un mur per impedir la immigració.

2. Sense comptar els murs de Xipre i Irlanda del Nord, que varen ser construïts prèviament al període analitzat.

- Controls interns dins l'Espai Schengen, regulats i normalitzats pel Codi de fronteres Schengen de 2006, han estat lluny de ser l'excepció per convertir-se en la norma política, justificats per la narrativa del control migratori i la garantia de la seguretat durant la celebració d'esdeveniments polítics (com ara cimeres polítiques, grans manifestacions o visites d'alts càrrecs al país). De només 3 controls interns el 2006, se n'han registrat 20 al 2017, xifra que indica l'augment de restriccions i seguiment de la circulació de persones.
- A l'àrea marítima, particularment al mar Mediterrani, hi consten més barres. L'anàlisi mostra que de les 8 principals operacions marítimes de la Unió Europea (Mare Nostrum, Poseidon, Hera, Andale, Minerva, Hermes, Tritón i Sofia) cap té un mandat exclusiu de rescat de persones. Totes elles han seguit, o segueixen, l'objectiu general de fer front al crim a l'espai fronterer. Només una d'elles (Mare Nostrum) va arribar a incloure organitzacions humanitàries a la seva flota, però va ser reemplaçada per l'operació Tritó de Frontex (l'Agència Europea per a la Gestió de la Cooperació Operativa a les Fronteres Exteriors dels estats membres de la Unió Europea) (2013-2015) que tenia un creixent enfocament en perseguir els crims fronterers. Una altra operació (Sofia) va incloure una col·laboració directa amb l'organització militar de l'OTAN amb un mandat centrat en la persecució de les persones que traslladen persones en les rutes migratòries. L'anàlisi d'aquestes operacions mostra que el tractament de la criminalitat sovint és similar al tractament de les persones refugiades, emmarcant-ho com a tema de seguretat i considerant les persones refugiades com a amenaça.
- Observem un creixent nombre de 'murs virtuals' que cerquen controlar, monitoritzar i vigilar la circulació de persones, que s'ha plasmat en una ampliació, especialment a partir del 2013, de programes de restricció de circulació de persones i de recollida de dades biomètriques (VIS, SIS II, RTP, ETIAS, SLTD i I-Checkit). Les dades recollides per aquests sistemes s'emmagatzemen a la base de dades de l'EURODAC, que permet l'anàlisi per establir pautes i patrons dels nostres moviments. L'EUROSUR s'implementa en qualitat de sistema de vigilància a les zones fronteres.

FRONTEX: ELS GUARDES FRONTERERS DELS MURS

- L'Agència Europea per a la Gestió de la Cooperació Operativa a les Fronteres Exteriors dels estats membres de la Unió Europea (Frontex) juga un paper crucial en aquest procés d'expansió de la fortalesa ja que també actua i es coordina amb tercers països a través de la seva operació conjunta *Coordination Points*. El seu pressupost s'ha disparat en aquest període, passant de 6,2 milions l'any 2005 a 302 milions en 2017.
- L'estudi del pressupost de Frontex assenyala un augment considerable de la seva implicació en operacions de retorn i deportacions, que han passat de tenir un pressupost de 80.000 euros el 2005 a 53 milions d'euros el 2017.

- Les deportacions de Frontex sovint violen els drets de les persones sol·licitants d'asil. A causa dels acords de cooperació de Frontex amb tercers països, aquestes persones desplaçades per la força acaben en estats que violen els drets humans, tenen democràcies febles i indicadors de desenvolupament humà deficientes (IDH).

ELS MURS DE LA POR I LA INFLUÈNCIA DE L'EXTREMA DRETA

- L'extrema dreta ha manipulat l'opinió pública per crear temor i recel irracional envers les persones refugiades. Aquesta xenofòbia estableix murs mentals a les persones que més tard exigeixen murs físics. Les dades analitzades mostren un ascens preocupant de les opinions racistes en els últims anys, fet que ha augmentat el percentatge de vots a partits europeus d'ideologia xenòfoba, facilitant així el creixement de la seva influència política.
- Entre els 28 estats membres de la Unió Europea, existeixen 39 partits polítics classificats com a partits populistes d'extrema dreta, que en algun moment de la seva història han aconseguit almenys un escó parlamentari (a nivell nacional o al Parlament Europeu). En el moment de la redacció d'aquest informe (juliol de 2018), 10 d'aquests estats (Alemanya, Àustria, Dinamarca, Finlàndia, França, Holanda, Hongria, Itàlia, Polònia i Suècia) tenen partits xenòfobs d'important presència, que han obtingut més de mig milió de vots en eleccions realitzades posteriorment a l'any 2010. Amb l'excepció de Finlàndia, aquests partits han incrementat la seva representació parlamentària en la resta de països. En alguns casos, com els d'Alemanya, Itàlia, Polònia i Suècia, l'augment és realment alarmant, com per exemple els 94 escons d'Alternativa per Alemanya (AfD) a les eleccions del 2017 (un partit que no havia obtingut representació parlamentària a les anteriors eleccions de 2013), els 235 escons del partit polonès Llei i Justícia (PiS) a les eleccions de 2015 (amb un increment del 49%), i el gran creixement de la Lliga Nord (LN) a Itàlia, que va passar de tenir 18 escons el 2013 a tenir-ne 124 el 2018.
- L'estudi conclou de la manera següent: en 9 d'aquests 10 estats, partits d'extrema dreta tenen un grau elevat d'influència en les polítiques migratòries dels seus governs, fins i tot quan es tracta de partits polítics minoritaris. En 4 d'ells (Àustria, Finlàndia, Itàlia i Polònia) els partits d'extrema dreta compten amb ministres al govern. En 5 dels 6 països restants (Alemanya, Dinamarca, Holanda, Hongria i Suècia) s'ha detectat un increment de la influència i del discurs xenòfobs. Fins i tot partits centristes adopten el discurs dels partits xenòfobs, seguint interessos electoralistes, per tal de captar un sector dels seus votants, enlloc d'atrevir-se a confrontar la seva ideologia i consolidar un discurs alternatiu basat en els drets de les persones. D'aquesta manera, els partits més radicals i xenòfobs aconsegueixen veure amplificades les seves propostes sense gaire esforç propi. En resum, l'estudi confirma que l'auge i la influència de l'extrema dreta en la política migratòria europea ha donat lloc a la securització i la criminalització de la migració i de la circulació de les persones.

Els murs mentals de la por estan inextricablement connectats als murs físics. El racisme i la xenofòbia legitimen la violència als espais fronterers d'Europa. Aquestes idees reforcen l'imaginari col·lectiu d'un "interior" segur i d'un "exterior" insegur, remuntant-nos al concepte medieval de fortalesa. Aquestes també reforcen les dinàmiques de poder territorial, en què l'origen d'una persona, entre d'altres factors, determina la seva llibertat de circulació.

D'aquesta manera, s'han construït unes estructures i uns discursos de violència a Europa, allunyant-nos de les polítiques de defensa dels drets humans, de la convivència, de la igualtat i de unes relacions més equitatives entre territoris.

CONCLUSIONS

Els països de la Unió Europea estan gestionant els fluxos migratoris i els moviments de persones desplaçades per la força mitjançant l'aixecament de murs, el tancament de les fronteres, la vigilància, la securització i la suspensió de la lliure circulació de les persones.

Totes aquestes polítiques han estat legitimades i reforçades per un augment de les polítiques racistes i xenòfobes, consolidant la violència estructural que tracta les persones com a éssers il·legals i amenaces a la nostra seguretat.

Enlloc de prioritzar mètodes humanitaris en l'abordatge dels fluxos migratoris i d'adreçar els problemes estructurals de violència global i desigualtat econòmica, els països de la Unió Europea han escollit aixecar murs socials, polítics i físics argumentant que així protegeixen el territori europeu de la inseguretat i el terror.

El resultat n'és la consolidació de l'Europa Fortalesa formada per fronteres exteriors reforçades i la construcció de murs físics i virtuals al llarg d'Europa i dels seus països veïns. Una fortalesa aixecada sobre estructures de racisme i desigualtat, on la lliure circulació es considera sospitosa i on l'"altre" constitueix una amenaça. Tot això suposa una tendència inquietant que en l'entorn polític actual sembla imparable. Tanmateix, val la pena recordar que fa poc més de 30 anys, el Mur de Berlín semblava igual de permanent i infranquejable. Tot i així, un moviment popular de masses va aflorar del no-res, i va aconseguir que el mur caigués i amb ell acabessin les dècades de govern comunista. Ara és el moment quan es necessita un moviment similar per enderrocar els murs d'aquesta era. Els murs poden ser fàcilment construïts i políticament convenients d'erigir, però un futur per a Europa basat en l'existència de murs és, en definitiva, un futur inhumà i desolador que només serveix els interessos econòmics i polítics d'uns pocs. Necessitem un futur esperançador en el qual cap persona es consideri il·legal i on els recursos es reparteixen de manera equitativa.

**Stop
Wapenhandel**

Leer el informe completo en:
www.centredelas.org/ca/aixecantmurs

Amb el suport de:

